

**ZAKRES WIADOMOŚCI I UMIEJĘTNOŚCI WYMAGANY
NA POSZCZEGÓLNYCH ETAPACH
KONKURSU PRZEDMIOTOWEGO Z GEOGRAFII
dla uczniów IV-VIII szkół podstawowych
w roku szkolnym 2022/2023**

1. Na wszystkich etapach uczeń powinien wykazać się wiadomościami i umiejętnościami określonymi w *Celach kształcenia-wymaganiach ogólnych i treściach nauczania – wymaganiach szczegółowych* Podstawy programowej kształcenia ogólnego, w części dotyczącej przedmiotu geografia na II etapie kształcenia zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356, z późn. zm.)
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170000356/O/D20170356.pdf>
2. Zakres zadań konkursowych może wykraczać poza podstawę programową. Zadania mogą również uwzględniać informacje pojawiające się w mediach a dotyczące aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej państw.
3. Obowiązujące umiejętności:
 - odczytywania i interpretowania informacji przedstawionych w różnych formach (tabele, wykresy, diagramy, mapy, teksty), odkrywania prawidłowości w nich występujących
 - rozpoznawania wybranych obiektów na mapie konturowej Polski i świata
 - wykorzystywania posiadanej wiedzy podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów
 - stosowania słownictwa geograficznego w celu opisywania oraz wyjaśniania zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym
 - czytania, interpretowania map różnej treści i o różnych skalach
 - identyfikowania związków i zależności w środowisku przyrodniczym, gospodarce i życiu społecznym w różnych skalach przestrzennych
 - interpretowania pojęć geograficznych
 - wyjaśniania wzajemnych relacji przyroda-człowiek-społeczeństwo
 - oceniania, wartościowania rzeczy i zjawisk geograficznych
 - prognozowania, przewidywania kierunków zmian w przyrodzie i życiu społecznym w różnych skalach przestrzennych
 - uzasadniania konieczności racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego
 - umiejętności obliczania wartości liczbowych i wskaźników do charakteryzowania zjawisk geograficznych, w tym:
 - przeliczania skali (mianowanej, liczbowej i połowej)
 - odległości na mapie i odległości rzeczywistej
 - powierzchni na mapie i powierzchni rzeczywistej
 - wysokości bezwzględnej i względnej na podstawie rysunku poziomicowego
 - współrzędnych geograficznych
 - rozciągłości południkowej i równoleżnikowej
 - odległości w kilometrach wzdłuż południka
 - wysokości górowania Słońca w pierwsze dni astronomicznych pór roku na różnych

- szerokościach geograficznych
- czasu słonecznego i strefowego
- zmian temperatury wraz z wysokością (przemiany adiabaticzne) na podstawie rysunku
- średniej temperatury rocznej, amplitudy dobowej i rocznej temperatury
- sumy opadów rocznych
- salda migracji
- stopy (wskaźnika) przyrostu naturalnego i rzeczywistego
- współczynnika feminizacji, gęstości zaludnienia
- wskaźnika urbanizacji
- wielkości plonów, zbiorów, powierzchni upraw na podstawie danych statystycznych.

ZAKRES MERYTORYCZNY KONKURSU

ETAP I (szkolny)

Zakres merytoryczny szkolnego etapu konkursu, obejmuje treści nauczania wybranych działów tematycznych podstawy programowej oraz treści wykraczające poza podstawę programową, które przypisano do wybranych działów :

- 1. Lądy i oceany na Ziemi:** rozmieszczenie kontynentów, mórz i oceanów na Ziemi; pierwsze wyprawy geograficzne; wielkie formy ukształtowania powierzchni Europy (w tym rozpoznawanie wybranych obiektów na mapie konturowej Europy: nizin, wyżyn, gór, rzek i jezior).
- 2. Krajobrazy świata** - wilgotnego lasu równikowego i lasu strefy umiarkowanej, sawanny i stepu (prerii, pampy); pustyni gorącej (piaszczyste, żwirowe, kamieniste) i lodowej, tajgi i tundry, śródziemnomorski (makia), wysokogórski Himalajów i Tatr; strefowość a piętrowość klimatyczno-glebowo-roślinna (wykresy i mapy klimatyczne; czynniki klimatotwórcze).
- 3. Ruchy Ziemi:** Ziemia w Układzie Słonecznym, ruch obrotowy i obiegowy Ziemi; cechy ruchu obrotowego i obiegowego Ziemi; następstwa ruchów Ziemi (obliczenia czasu miejscowego i strefowego; wysokości górowania Słońca na różnych szerokościach geograficznych w pierwsze dni kalendarzowych pór roku).
- 4. Współrzędne geograficzne:** szerokość i długość geograficzna; położenie matematyczno-geograficzne punktów i obszarów; rozciągłość południkowa i równoleżnikowa wybranych obszarów (następstwa rozciągłości).
- 5. Mapa Polski:** umiejętność czytania, interpretacji, posługiwania się skalą mapy, rozpoznawania wybranych obiektów na mapie konturowej Polski.
- 6. Sąsiedzi Polski:** przemiany przemysłu w Niemczech; dziedzictwo kulturowe Litwy i Białorusi; środowisko przyrodnicze i atrakcje turystyczne Czech i Słowacji; problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy; zróżnicowanie przyrodnicze i społeczno- gospodarcze Rosji; relacje Polski z sąsiadami.
- 7. Krajobrazy Polski:** krajobrazy naturalne - pasowość rzeźby (cechy nizin nadmorskich,

pojezierzy, nizin środkowej Polski, wyżyn, kotlin i gór - fałdowych i zrębowych); znajomość czynników rzeźbotwórczych, które uformowały elementy rzeźby wymienionych pasów; krajobraz antropogeniczny- wielkomiejski (Warszawa), miejsko-przemysłowy (Wyżyna Śląska), rolniczy (Wyżyna Lubelska).

ETAP II (rejonowy)

Na II etapie konkursu obowiązuje zakres wiadomości i umiejętności etapu I konkursu oraz zakres treści nauczania kolejnych działów tematycznych podstawy programowej wraz z treściami wykraczającymi poza podstawę programową:

- 1. Geografia Europy:** położenie i granice kontynentu; podział polityczny Europy; główne cechy środowiska przyrodniczego Europy; zjawiska występujące na granicach płyt litosfery (na przykładzie Islandii); zróżnicowanie demograficzne ludności (przyczyny i konsekwencje) starzenie się społeczeństw (przyczyny i skutki); największe europejskie metropolie; społeczno-ekonomiczne i kulturowe konsekwencje migracji na obszarze Europy; zróżnicowanie źródeł energii w krajach europejskich; rolnictwo (na przykładzie Danii i Węgier), przemysł i usługi (na przykładzie Francji); w wybranych krajach europejskich (Dania i Węgry); turystyka w Europie Południowej.
- 2. Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy:** położenie geograficzne Polski; wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń na rzeźbę Europy i Polski; przejściowość klimatu Polski; Morze Bałtyckie; główne rzeki Polski i ich systemy na tle rzek Europy oraz ich systemów; główne typy gleb w Polsce; lasy w Polsce; dziedzictwo przyrodnicze Polski, surowce mineralne Polski.
- 3. Społeczeństwo Polski na tle Europy:** liczba ludności; gęstość zaludnienia; struktura demograficzna; przyrost naturalny i rzeczywisty; przyczyny i skutki migracji; zróżnicowanie narodowościowe, etniczne i wyznaniowe ludności Polski i wybranych państw europejskich; struktura zatrudnienia ludności w Polsce i w wybranych państwach europejskich; wielkość bezrobocia w Polsce i innych krajach europejskich - przyczyny i skutki w Polsce; poziom urbanizacji w Polsce i Europie, rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce; przyczyny rozwoju największych polskich miast.
- 4. Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej Polski:** warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce; zróżnicowanie głównych upraw i chowu zwierząt w Polsce oraz ich znaczenie gospodarcze; struktura przemysłu; rodzaje usług; znaczenie transportu i łączności; możliwości rozwoju gospodarki morskiej; walory turystyczne Polski oraz wybrane obiekty z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości; osiągnięcia Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego.

- 5. Relacje między elementami środowiska geograficznego na przykładzie wybranych obszarów Polski. Wpływ:** sposobu zagospodarowania dorzecza na występowanie powodzi; warunków przyrodniczych (zasobów surowców mineralnych, wiatru, wód i uśłonecznienia) i pozaprzyrodniczych na energetykę; rozwoju dużych miast na przekształcenia strefy podmiejskiej; procesów migracyjnych na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu obszarów wiejskich; przemian gospodarczych po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia; transportu na rozwój działalności gospodarczej; walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego na rozwój turystyk.

ETAP III (województki)

Na III etapie konkursu obowiązuje zakres wiadomości i umiejętności etapu I i II konkursu oraz zakres treści nauczania kolejnych działów tematycznych podstawy programowej wraz z treściami wykraczającymi poza podstawę programową:

- 1. Wybrane problemy i regiony geograficzne Azji:** Azja jako kontynent kontrastów geograficznych; pacyficzny „pierścień ognia”; klimat monsunowy w Azji Południowo-Wschodniej; Japonia – gospodarka na tle warunków przyrodniczych i społeczno-kulturowych; Chiny – rozmieszczenie ludności, problemy demograficzne oraz znaczenie w gospodarce światowej; Indie krajem wielkich możliwości rozwojowych oraz kontrastów społecznych i gospodarczych; Bliski Wschód – kultura regionu, ropa naftowa, obszar konfliktów zbrojnych.
- 2. Wybrane problemy i regiony geograficzne Afryki:** położenie Afryki i jego wpływ na cyrkulację powietrza i rozmieszczenie opadów atmosferycznych; strefowość klimatyczno-roślinno-glebową; warunki gospodarowania człowiekiem w strefie Sahelu – problem zachowania równowagi ekologicznej; rozwój turystyki w Kenii; rolnictwo żarowo-odłogowe i nowoczesne plantacje w Afryce Zachodniej; przyczyny niedożywienia w Etiopii; tradycyjna i nowoczesna gospodarka w Afryce.
- 3. Wybrane problemy i regiony geograficzne Ameryki Północnej i Południowej:** rozciągłość południkowa i ukształtowanie powierzchni; północna granica upraw i lasów w Kanadzie; cyklony i powodzie w Ameryce Północnej; problemy zagospodarowania Amazonii; sytuacja rdzennej ludności; slumsy w wielkich miastach; megalopolis; Dolina Krzemowa jako przykład technopolii; znaczenie gospodarcze Stanów Zjednoczonych w świecie.
- 4. Wybrane problemy i regiony geograficzne Australii i Oceanii:** środowisko przyrodnicze; rozmieszczenie ludności i gospodarka.
- 5. Geografia obszarów okołobiegunowych:** środowisko przyrodnicze; badania naukowe; polscy badacze. slumsy w wielkich miastach;

LITERATURA DLA UCZNIA i inne źródła informacji:

1. Podręczniki oraz zeszyty ćwiczeń z geografii dopuszczone przez MEN do użytku szkolnego w szkołach podstawowych
https://podreczniki.men.gov.pl/wykaz_dopuszczone_lista5.php

2. Atlas geograficzny dla liceów ogólnokształcących i techników (wydawnictwo dowolne)
3. Atlas geograficzny dla klasy 5-8 szkoły podstawowej (wydawnictwo dowolne)
4. Mapa ukształtowania powierzchni poszczególnych kontynentów, skala 1:20 000 000
5. Atlas geograficzny Polski (wydawnictwo dowolne)
6. Mapa fizyczna Polski na stronie:
https://www.geografia24.eu/index.php?strona=120_mapa_polski
7. Mapa fizyczna świata w skali 1: 100 000 000;
8. Baciak J.: Obliczenia i odczyty w geografii:
<http://spdolsk.pl/wp-content/uploads/2016/02/Obliczenia-w-geografii-1.pdf>
9. J. Flis: Szkolny słownik. Terminy geograficzne WSiP (wydanie dowolne)
10. Balon J., Desperak J.: Tablice geograficzne, Wydawnictwo Park Sp. z o.o., Bielsko-Biała 2005;
11. M. Kasprzak. Ilustrowany słownik geograficzny. 2017 Wyd. Books Sp. z o.o.
12. Tablice geograficzne; praca zbiorowa pod red. W. Mizerskiego i J. Żukowskiego; Grupa Wydawnicza Adamantan s.c., Wydanie IX, Warszawa 2014;
13. Tablice geograficzne. Wydawnictwo Adamantan, z 2014 i nowsze.
14. Mały Rocznik Statystyczny Polski, GUS 2021 <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/maly-rocznik-statystyczny-polski-2021,1,23.html>
15. <https://encyklopedia.pwn.pl>
16. www.zpe.gov.pl
17. <https://zpe.gov.pl/b/skutki-konfliktow-zbrojnych/Pdc2kuPko>